

ÖĞRETMENLERİN AİLE İŞLEVLERİNİN BAZI DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

EXAMINING OF TEACHERS' FAMILY FUNCTIONS ACCORDING TO SPECIFIC DEMOGRAPHIC VALUES

Latife Kabaklı ÇİMEN¹

Özet: Bu araştırma Öğretmenlerin Aile İşlevlerini Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmek amacıyla tesadüfi yöntem ile belirlenen 181 bayan, 167 erkek olmak üzere toplam 348 öğretmen üzerinde yürütülmüştür.

Araştırma da veri toplamak amacıyla kişisel bilgi sorularını içeren bir anket formu ve Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) kullanılmıştır. İki değişken ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı için T testi, ikiden fazla farkın anlamlılığı için tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.

Araştırma sonunda; öğretmenlerin aile ilişkileri “Gereken İlgiyi Gösterme” ve “Davranış Kontrolü” açısından sağlıksız, diğer değişkenlere göre ise sağlıklı olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin İletişimleri, Duygusal Tepki Vermeleri cinsiyete göre anlamlı farklılıklar gösterirken, Problem Çözme”, İletişim, Duygusal Tepki Verme puanları eşin çalışma durumuna göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Öğretmenlerin “Aile Değerlendirme Ölçeği Toplam” puanları eşin çalışma durumuna göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Duygusal Tepki” alt ölçeği puanları öğretmenlerin çalışma yıllarına göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Öğretmenlerin Aile Değerlendirme İletişim Alt Ölçeği puanları derse girme saatine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Öğretmenlerin Duygusal Tepki Verme Becerileri, Gereken İlgiyi Gösterme Alt Ölçeği Puanları hane gelirine bağlı olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir. Diğer alt ölçeklerden elde edilen puanlar ile öğretmenlerin demografik değişkenleri arasında gözlemlenen farklar anlamlı bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen, Aile, Aile İşlevleri

¹ İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, latife.cimen@izu.edu.tr

Abstract: In order to investigate family functions of teachers, according to specific demographic values the data of the current research was gathered from randomly chosen 348 teachers, 181 women and 167 men.

The research was carried out by personal information survey and “Family Evaluating Scale”. In order to analyze the significant differences between averages of two variables t-test was used and to analyze more than two ANOVA was used.

According to the results of the research, although family relationships of teachers were found unhealthy due to “Showing Interest” and “Behavior Control” they found healthy due to other variables. While teachers’ “Communication”, “Emotional Reactions” were significantly differed due to gender, “Communication”, “Problem Solving”, “Emotional Reaction” were significantly differed due to spouses’ employment status. In addition, there was a significant difference between teachers’ scores on “Family Evaluating Scale” and spouses’ employment status. Scores of teachers on the “Emotional Reaction” subscale was showed significant differences due to the number of years they teach. Scores of teachers on “Communication” subscale was showed significant differences due to the number of hours they teach. Additionally, there was a significant difference between teachers’ “Emotional Reaction Skills”, “Showing Interest” subscale scores and family income. The differences between the scores that were yielded from other subscales and teachers’ demographic variables weren’t found to be significant.

Keywords: Teacher, Family, Family Functions

Giriş

Aile toplumun en küçük ve en temel ögesini oluşturmakta aynı zamanda toplumun sosyo-kültürel hayat kalitesini de etkilemektedir. Ailenin her üyesinin bedensel, ruhsal ve sosyal yönden sağlıklı olması toplumun gelişimine olumlu katkılar sağlaması da beklenmektedir. Özellikle öğretmenlerin aile yapıları ve bunların işlevsel olması, ülkelerin gelecekları için büyük önem taşımaktadır.

Aile kavram olarak geniş bir yelpazeye sahip olmasından dolayı farklı ifadelerle tanımlanmaktadır. Çok çeşitli aile tanımları yapılmış olmakla birlikte, Leslie (1982) aileyi, neslin devamının ve bireylerin sosyalleşmesinin sağlandığı sosyal bir kurum olarak değerlendirir. Turan, ise aileyi, bireyin yaşamında çok önemli yeri olan, beslenme, bakım, eğitim, kültürel değerleri kazanma, sosyalleşme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayan birincil evre olarak tanımlamıştır (2009: 118).

Sayın'a göre; Aile biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir. Aile birincil ilişkilerin en yoğun yaşandığı yerdir ve toplumun en önemli hücrelidir (Sayın, 1990: 2).

Aile, üyeleri arasındaki ilişkiler ve etkileşim yönünden sosyal bir grup, sosyal ve ekonomik yönden bir birlik; sosyal yaşamın temel göstergelerinden biri olarak bir örgüt; üyelerinin ihtiyaçlarının karşılanması ve yürütülmesinde sistematik kuralları bulunan sosyal bir kurum olarak tanımlanabilmektedir (Nirun, 1994).

Aile denildiğinde genellikle anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile anlaşılmaktadır. Aileye ilişkin oluşturulan tanımlar, bir aileyi oluşturmak için gerekli ve yeterli olan kriterleri belirlemeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda Wamboldt ve Reiss (1989), ailenin yapısı, işlevi ve aile içi etkileşimlere yönelik farklı tanımlamalar öne sürmüştür. Yapısına ilişkin tanımlamalar, aileye kimlerin dahil olduklarını ve hangi bağlarla (örneğin, evlilik, kan bağı veya evlat edinme) ailenin birer parçası olduklarını belirlemeye çalışmaktadır. Ailenin işlevine yönelik tanımlamalar ise aile tarafından gerçekleştirilmesi beklenen gerekli görevlere odaklanmaktadır. İşlevsel tanımlamalar aileyi, bir yetişkin ve bir ya da birden fazla kişiden oluşan, aile için sosyalleşme, bakım, gelişim, maddi ve duygusal destek sağlama gibi çeşitli görevlerin hayata geçirildiği bir kurum, etkileşim temelli tanımlamalar, aile bireylerini birbirlerine bağlayan iletişim süreçleri ve bu iletişimlerin nasıl gerçekleştiği üzerinde odaklanmaktadır (Akt: Sergin ve Flora, 2005).

Sanay'in (1990) da belirttiği gibi, aileler içinde buldukları toplumun gelişmişlik düzeylerine göre yapı ve işlevleri bakımından farklılık gösterirler. Ancak genel olarak aile işlevleri ele alındığında, aile işlevlerinin fiziksel, biyolojik, duygusal, ekonomik ve sosyal boyutlardaki işlevler olduğu söylenebilir (Akt. İşmen, 2004: 61).

Aileler, içinde buldukları toplumların gelişmişlik düzeylerine göre yapı ve fonksiyonları bakımından farklılık gösterdiklerinden bütün toplumlar için geçerli olabilecek bir fonksiyon sıralaması yapılamaz. Ailenin işlevleri konusunda birçok teorisyen görüş bildirmiştir. Ogburn (1973) ailenin yedi işlevini vurgulamıştır. Bunlar, ekonomik ihtiyaçları karşılama, statü sağlama, çocukların eğitimini planlama, din eğitimi vermek, boş zaman faaliyetlerini gerçekleştirmek, aile üyelerinin birbirini koruması ve karşılıklı sevgi ortamının oluşturulmasıdır. Aile işlevleri, bireylerin ailenin ve toplumun devamını sağlamak için, aile üyelerinin çeşitli faaliyetleri yerine getirmesidir

Dewess, aile işlevlerini sekiz grup altında incelemiştir. Bunlar; çocuğun beslenmesi ve sosyalleşmesinde etkili bir çevre oluşturmak, ekonomik gereksinimleri karşılamak, aile üyelerine duygusal destek ve güven duygusu sağlamak, aile üyelerine korunaklı bir yaşam alanı sağlamak, üyelerin toplumsal hayatta anlamlı ilişkiler kurmasını sağlamak, kültürel mirasın devamını sağlamak, neslin devamını sağlamak ve sosyal olarak tanımlanmış bir kimlik sağlamaktır (2006: 201-202).

Özel İhtisas Komisyon Raporlarına göre (1994) “Ailenin işlevleri; kolaylaştırıcı, arabulucu, uyum sağlayıcı ve birbirlerinden farklı yetenek ve potansiyele sahip üyeler için koruyucu bir sistem olarak ifade edildiğinde esas görevleri üyelerinin kapasitelerini geliştirmek, çocukların sosyalizasyonunu gerçekleştirmek, üyelerin işlevselliklerini sürdürdükleri organizasyonların taleplerini karşılamada yardımcı olmak, ailenin refahı için gerekli olan fiziksel ve ruhsal çevreyi oluşturarak üyelerin doyum sağlanmasını temin etmektir”.

Toplumda meydana gelen değişimler, kadın ve erkeklerin rollerinde de değişimlere yol açmıştır. Söz konusu bu boyutlar açısından bakıldığında, kadınların iş hayatında daha fazla yer alması ekonomik boyutta, eğitim düzeyinin artması sosyal yaşama daha fazla katılmalarında ve dolayısıyla duygusal boyutta etkilere yol açmaktadır. Bu işlevlerdeki değişimler de ailelerin sağlıklı veya sağlıklı olmaması üzerinde kaçınılmaz olarak etkili olmaktadır.

Aile bir sistem olarak ele alındığında sağlıklı ve sağlıklı aile olmak üzere iki ayrı sistem olarak incelenmektedir. Ailenin fonksiyonel olması veya olmaması yani sağlıklı ve sağlıklı olmaması, sosyo-ekonomik özellikleri, toplumdaki hizmet ve olanaklar, aile

üyelerinin genetik özellikleri, kişilikleri ve aile içi ilişkilerin dinamik yapısı ile ilgilidir (Tufan, 1983: 23).

Sağlıklı veya normal ailenin tanımını yapmak kolay değildir. Ailenin sağlıklı olup olmadığını tespit etmede bazı kriterler dikkate alınmaktadır. Sağlıklı ailenin en önemli üç fonksiyonu; üyelerinin fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılıyor olmasıdır (Barker, 1986). Kişilerin sağlıklı bireyler olmaları yaşadıkları ailenin işlevlerini sağlıklı biçimde yerine getirmesi ile mümkündür. Aile işlevleri, aileyi oluşturan bireylerin nasıl bir arada bulduklarını ve onları birbirlerine neyin bağladığını açıklamaktadır. Aileleri anlamak veya değerlendirmek için kültürel farklılıkları dikkate almak gereklidir. Bir kültürde normal olan bir durum başka kültürde normal kabul edilmeyebilir. (Barker, 1986) Bott'a göre sağlıklı ailenin tanısı ancak kültürel anlamda mükemmelin ne olduğu bilerek konulabilir (Akt: Walsh, 1993). Sağlıklı aile, işlevlerini gerektiği gibi yerine getiren bir yapıya sahiptir. Sağlıklı bir toplumun da en temel göstergelerinden biridir (Gorman-Smith ve diğ., 2000). Epstein ve Bishop (1983) sorunlarını bir araya gelerek çözebilen, birbirine duygusal olarak bağlı ve özgürlüklerini önlemeyecek şekilde ilgili, herkesin kendisinden beklenen rolü etkili bir biçimde yerine getirebildiği, birbirlerinin davranışlarını aşırıya kaçmayacak şekilde kontrol edebilen ve aralarında açık, rahat ve dolaysız bir iletişim bulunan aileleri, işlevlerini yerine getirebilen, sağlıklı aileler olarak tanımlanmaktadır.

Sağlıklı işlev gösteren aileler, üyelerin birbirlerine karşı güven duyduğu, duygularını, fikirlerini ve tepkilerini ilgi ve empati içeren biçimde ifade edebilen aileler olmaktadır. Çatışma meydana geldiğinde her ne kadar problem ortaya çıksa da kişiler uygun çözüm aramada işbirliği yapar ve ailede suçluluk duyguları yoktur. Proaktif davranışlar sergileyen bireylerin, şiddet eğilimli bireylere göre daha sağlıklı ailelerde yetiştikleri ortaya çıkmıştır. Sağlıklı ailede çiftler evlilik rollerinde uyum içindedir. Ortak amaçlara ve değerlere sahiptir (Gorman-Smith ve diğ., 2004).

Nystul (1993)' e göre sağlıklı ailenin fonksiyonları şu şekilde sıralanabilir: Duyguları anlama ve paylaşma, bireysel farklılıkları kabullenme, ilgi ve sevgi duygularının gelişmesi, işbirliği, mizah duygusu, yaşamı sürdürmek ve güvenlik için gerekli ihtiyaçların karşılanması, problem çözme becerisi, aile üyelerinin birbirini takdir etmesi, aile üyeleri arasındaki sağlıklı iletişim kalıpları, birlikte zaman geçirme, sorunları çözme becerisi.

İşlevlerini sağlıklı bir beraberlik içinde yerine getiremeyen aileler sağlıklı ailelerdir. Bu ailelerde iletişim yetersiz olabilir. Mesajlar dağınık olabilir veya mesajlar gerçek anlamlarından farklı algılanabilir. Mesajın sözel içeriği ile ifade edilişi arasında bir uyumsuzluk olabilir. Üyeleri birbirleriyle az konuşan ve açık bir iletişim içinde olmayan,

üyeleri birbirlerine gerçek bir yakınlık duymayan ve olumsuz duygular besleyen aileler sağlıksızdır (Bulut, 1993: 11, Frude, 1991). Beaver'e (1982) göre fonksiyonel olmayan ailelerde üyeler karşılıklı iletişime kapalıdır. Dolaylı ilişkiler içindedirler. Kesin ve açık değildirler. Genellikle üyelerde benmerkezcilik hakimdir. Bu da önce yalnızlık, sonra da buna bağlı olarak ümitsizlik yaratır. Kişiler karşındakilere onların beklediği şekilde davranır. Böylece birbirlerinin gerçek özelliklerini bilemezler. Üyeler duygusal sorunlarını birbirlerinden saklamak için büyük güç sarf ederler. Sahte davranışlar oluşur. Kişi gerçek ihtiyaçlarını zayıf veya güçlü görünerek saklama yoluna gider. Bu tür ailelerde duygusal gelişim risk altındadır.

Ailenin rolleri çok zayıf veya belirsiz olduğu için sağlıksız olabilir. Belirli roller, kişilerin üzerine zorla yüklenmiştir ve bunları değiştirmek zordur. Bazı üyeler rollerini veya görevleri çok az yerine getirirler ki bu da ailede sorunlara neden olur. Bazı ailelerde de, roller arasındaki koordinasyon az olabilir veya üyelerin kendilerinden beklenen rollerini yerine getirirken çatışma yaşayabilirler. Eğer aile sisteminde çok az esneklik varsa bu ailenin yeniden onarımı için hayati bir rol üstlenebilir. Katı aile sisteminde ise yeniden onarım için zorluklar yaşanabilir (Frude, 1991). Aile İşlevselliği ve MC Master Modeli' Problem çözme, İletişim, Roller, Duygusal tepki verebilme, Gereken ilgiyi gösterme, Davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar' ile ailelerin sağlıklı ya da sağlıksız oluşunu ortaya çıkarmak amacıyla geliştirilmiştir. Aile üyelerinin birbiriyle ilgilenmesi, rollerini statülerine uygun bir şekilde gerçekleştirmesi, uygun duygusal tepkiler vermesi, sağlıklı iletişim kurması, ortaya çıkan problemlere çözüm üretmesi aile bağlarının güçlenmesine ve ailenin fonksiyonel olmasına katkıda bulunacaktır.

Öğretmenlerin Aile İşlevlerinin Önemi

Bir meslek olarak öğretmenlik, eğitim sektörü ile ilgili olan, sosyal, kültürel, ekonomik, bilimsel ve teknolojik boyutlara sahip alanda özel uzmanlık bilgi ve becerisini temel alan akademik çalışma ve mesleki formasyonu gerektiren profesyonel statüde bir uğraş alanıdır (Hacıoğlu, Alkan, 1997). Devletin, eğitim öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan bir ihtisas mesleğidir (Sönmez, 2006: 221-284). Mesleklerin en önemlilerinden biri olan öğretmenlik çocukların ve gençlerin duygusal, sosyal ve eğitsel gelişimde önemli bir etkiye sahiptir.

Öğretmenler, toplumların insan yetiştirme işlevini üstlenen eğitim sisteminin vazgeçilmez üyesidir. Hangi düzeyde olursa olsun, yapılan eğitimin niteliğini, öğretmenin niteliğinden soyutlamak mümkün değildir. Çünkü eğitimin niteliğinin temel belirleyicisi öğretmendir. Öğretmenler çevre ve ülke kalkınmasında doğrudan ilişkili bir etkinliğe sahiptir. Bir toplumdaki insanların, milli birlik ve beraberlik ruhu içinde, üretken, verimli,

başarılı, uyumlu, mutlu insanlar olarak yetiştirilmelerinden sorumludur. Aynı zamanda, öğretmenlerin öğrencileri ilgi ve yetenekleri yönünde yetiştirerek, zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal bakımdan sağlıklı birer vatandaş olarak hayata ve üst öğrenime hazırlayıcı bilgi ve becerilere sahip olarak yetiştirmesi toplumumuzun en haklı ve gerçekçi beklentisidir (Ada ve Ünal, 1999). Öğretmenlik, alan ve meslek bilgisinin yanı sıra fedakarlık, hoşgörü, sürekli kendini yenileme, mesleği severek yerine getirme gibi özellikleri de gerektiren bir meslektir.

Öğretmen toplumun her ögesinin etkileşimde bulunduğu kişidir. Bu nedenle toplumun öğretmenden beklentisi oldukça fazla ve aynı zamanda karmaşıktır. Bu beklenti sadece öğrencileri eğitime yönünde bir beklenti değildir. Toplum öğretmenden bir yandan kültürel mirası koruma ve sürdürmesini beklerken, diğer yandan da sosyal ve ekonomik değişime yardım etmesini ummaktadır. Birçok ülke öğretmenden bunların her ikisini de aynı anda yerine getirmesini beklemektedir.

Öğretmenler toplumların geleceklerinin en önemli kurucularıdır. Öğretmenlerin eğittikleri çocuklar ile toplumlar geleceklerine yön vermektedir. Böylesine saygın bir göreve ve öneme sahip olan öğretmenlerin ekonomik ve mesleki konular başta olmak üzere birçok problemi bulunmaktadır. Günümüzde öğretmenlerden, bireyleri hızla değişen teknolojik bir topluma hazırlamaları ve toplumun çeşitli problemleri ile uğraşmaları beklenmektedir.

Bir kimsenin sahip olduğu mesleği, çalışma şartları, sunulan imkânlar, meslekle ilgili stres unsurları, kişinin yeteneğine, ilgisine ve değerlerine uygun meslek seçmiş olsa bile onun aile yaşantısını, mutluluğunu yaşama sevincini etkileyebilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin öğretmen sorunları ile ilgili Meclis Araştırması Raporunda öğretmenlerin problemleri altı başlık altında toplanmıştır. Bunlar; 1. Öğretmen yetiştirme sistemindeki sorunlar, 2. Öğretmenlerin istihdamındaki sorunlar, 3. Öğretmenlerin hizmet içi ve iş başında yetiştirilmesiyle ilgili sorunlar, 4. Öğretmenlerin görev yaptıkları eğitim ortamları ile ilgili sorunlar, 5. Öğretmenlerin özlük hakları ile ilgili sorunlar, 6. Öğretmenlerin sosyal statüsü ile ilgili sorunlar. Öğretmenler, bu sorunlar ile zaman zaman medyada da yer alarak gündeme gelmektedir. Günümüzde öğretmenler, gerek öğrenci ve ailelerinin gerekse yönetici ve toplumun değişik kesimlerinin farklı talepleriyle karşılaşmakta ve eğitim-öğretim çalışmalarının hemen her aşamasında bu taleplerin baskısını hissetmektedirler (Gündüz, 2006).

Sosyal bir varlık olan insan duygu, düşünce ve davranışlarıyla bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Öğretmenlerin işteki başarısında veya başarısızlığında sosyal

çevresinin etkisi büyüktür. Bunların en temel ve en etkili olanı ise ailedir. Öğretmen, aile ortamındaki olaylardan tamamen sıyrılamaz. İster istemez aile içindeki genel durumu iş ortamına yansıyacak ve okuldaki görevini etkileyecektir. Bu nedenle; öğretmen mesleğinde elde ettiği doyumun aile ortamındaki olumlu ve olumsuz yaşantılardan etkilenmesi muhtemeldir. Öğretmenin verimli olması için aile içi ilişkilerinin sağlıklı, olması beklenmektedir. Öğretmenlerin birçok problemi olduğu kabul edilmesine, öğrencileri ile sağlıklı bir iletişim sürecinde olmaları beklenmesine karşılık öğretmenlerin kendi aile içi iletişimlerinde ne tür sorunlar yaşadığı veya yaşamadığı bilinmemektedir

Öğretmen denilince akla sınıf, öğrenciler ve eğitim gelmekte sınıf, okul ve eğitim sistemi içerisindeki etkinlikleri ile değerlendirilmektedir. Ancak öğretmenlerin karşılıklı ilişki içerisinde olduğu meslektaşları, yöneticileri, anne ve babaları, çocukları, akrabaları, arkadaşları da bulunur. Öğretmenler toplumun ve toplumu oluşturan en küçük birim olan ailenin bir üyesidir. Öğretmenleri daha iyi anlamak ve problemlerini tespit edip, meslek hayatlarında daha başarılı olmalarını sağlamak için sosyal hayattaki öğretmeni ve yaşadığı aile ortamını iyi tanımak gerekmektedir.

İş ortamındaki şartların yanı sıra bireyin kendi aile yaşantısı da işindeki performansıyla yakından ilişkilidir. Öğretmenlerin aile hayatlarında yaşayacakları zorlukların ve problemlerin eğitim ortamını, öğrencileri, aileleri ve bütün toplumu etkilemesi kaçınılmazdır. Çocukların psikolojik gelişimleri üzerinde oldukça etkili olan öğretmenlerin ailelerinin fonksiyonel olması kendi yaşam doyumları ve eğitim sektörünün iyi işleyişi açısından oldukça önemlidir.

SEKAM (2011) Türkiye’de Aile, Yapısal Özellikleri, İşlevleri ve Değişimi araştırmasında eşler arasında ilişkiyi etkileyen problemler ekonomik problemler, kıskançlık ve evle ilgisizlik olduğu görülmüştür. Bu olumsuz durumlar aileleri ve dolayısıyla öğretmenlerin de ailelerini belli oranlarda etkilemektedir. Sorros J. C. Öğretmenlerde stres kaynaklarını sıralarken aile ve toplumdaki olumsuz tavırlara da yer vermiştir (Akt: Özdemir, 1998: 7). Toplumun diğer bireylerinin ait olduğu gibi öğretmenler de bir aile üyesidir ve içinde buldukları aileler kendilerine çeşitli görev ve sorumluluklar yüklemektedir. Sağlıklı bir aile hayatının bireylerin iş yaşantısını da etkilemesi beklenmektedir.

Aile konusunda incelemeler yapan araştırmacıların ilgilendikleri konulardan biri de iş ve aile hayatlarının birbiriyle dengelenmesidir (Zedeck ve Moiser, 1990). Araştırmalar iş ve ailenin birbiriyle ilişkili olduğunu, bir alanda ortaya çıkan duyguların diğerine aktarıldığını (mood spillover) göstermektedir.

Ailenin iş üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalarda iş aile ilişkilerinde olduğu gibi olumlu ve olumsuz nitelikli aktarımların gerçekleştiği belirlenmiştir (Burke ve Greenglass,1987). Ailedeki destekleyici havanın işe olumlu bir şekilde yansması sonucu iş doyumunun arttığı ve evde kazanılan beceri ve tutumların iş yerinde gösterilebildiği; buna karşılık ailevi yükümlülüklerin ve sorunların çalışma hayatını kısıtlayıcı rol oynadığı enerjiyi sınırladığı, sıkıntı ve dikkat dağınıklığına yol açtığı gösterilmiştir (Burke ve Greenglass,1987).

İlgili literatür incelendiğinde evlilik ve evlilik uyumuna ilişkin araştırmalar, öğretmenlerle ilgili öğretmenlik mesleği ve eğitim sistemi birçok araştırmalar yapılmış olsa da öğretmenlerin aile işlevlerinin değerlendirildiği araştırmaya rastlanmamıştır. Ampirik çerçevesi aile değerlendirme ölçeğine dayandırılan bu çalışma ile geleneksel olarak gündem bulan öğrenci, veli ve öğretmen ilişkilerinden farklı olarak öğretmenlerin aile işlevleri aile içi ilişkileri iletişim ve etkileşim açısından irdelenmeye iletişim sorunlarının boyutu tespit edilmeye ve bu bağlamda söz konusu soruların cevapları aranmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Bu araştırmanın ana amacı; “Öğretmenlerin Aile Değerlendirmelerinin Bazı Değişkenler” açısından incelenmesidir. Dolayısıyla bu araştırmanın ilişkisel tarama modelinde bir araştırma olduğunu belirtmek mümkündür.

Araştırma Grubu

Bu araştırma İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sınırları içinde Anadolu ve Avrupa yakasında görev yapan öğretmenlerden oluşmaktadır. Araştırmaya alınan öğretmenlerin 181’i bayan (% 52), 167’si (% 48) erkektir. Öğretmenlerin 156’sı sınıf (% 45), 192’si (% 55) branş öğretmenidir. Araştırmanın verileri İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesinde Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans yapan öğretmenlerden elde edilmiştir. Araştırma grubundaki öğretmenlere araştırmanın amacı anlatılmış, araştırmanın verileri, araştırmaya gönüllü olarak katılan öğretmenlerin ölçme araçlarını cevaplandırılması ile elde edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan “Aile Değerlendirme Ölçeği” Epstein tarafından geliştirilmiş Ölçeğin ülkemize uyarlama çalışması Bulut (1990) tarafından yapılmıştır. Güvenirlik çalışması, iç tutarlılık ve puan değişmezliği açısından incelenmiştir. Alt ölçeklerin Cronbach-alfa katsayıları .38 ile .86 arasında değişmektedir, ölçeğin toplam bir puanı olmadığından, her alt ölçek için test-tekrar test korelasyonu Pearson-Momentler Çarpımı

ile hesaplanmıştır. Alt ölçekler için korelasyon katsayıları en düşük .62 ile en yüksek .90 arasında verilmiştir, ölçeğin geçerlik çalışması yapı geçerliliği ve uyum geçerliği ile sınanmıştır. Yapı geçerliği boşanma sürecinde olan ve olmayan, ruh hastası üyesi bulunan ve bulunmayan gruplarla araştırılmıştır. Ölçek, grupları manidar düzeyde ayırt etmektedir. Ölçeğin uyum geçerliği Evlilik Yaşam Ölçeği kriter alınıp 25 evli çiftte her iki ölçek uygulanarak yapılmıştır. Genel Fonksiyonlar alt ölçeği ile hesaplanan korelasyon katsayısı .66 dır. Bu bulgular, ölçeğin psikometrik özelliklerinin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir (Bulut 1990).

Aile Değerlendirme Ölçeği; problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler olmak üzere 7 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek puanları 1.00 (sağlıklı) ile 4.00 (sağsızsız) arasında değişmektedir. 2.00'nin üzerindeki puan ortalamaları aile işlevlerinde sağsızsızlık, 2.00'nin altındaki puan ortalamaları aile işlevlerinde sağsızluluk belirtmektedir (Bulut, 1990).

Araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen bilgi toplama formu da kullanılmıştır.

Verilerin Analizi ve Kullanılan İstatistiksel Teknikler

Bu araştırmada elde edilen tüm veriler, SPSS 16.0 istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Öğretmenlerin Aile Değerlendirme Alt Ölçekleri ile ilişkili olarak iki ortalama arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için “İlişkısiz T Testi”, ikiden fazla ortalama puanları arasındaki farkın anlamlılığını için de “Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)” tekniği kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, araştırmada kullanılan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Örneklem Grubundaki Öğretmenlerin Aile Değerlendirmeleri

Alt Ölçekler	Ortalama
Roller	1.87
Problem çözme	1.73
İletişim	1.64
Duygusal Tepki Verme	1.53
Gereken İlgiyi Gösterme	2.19
Davranış Kontrolü	2.03
Genel İşlev	1.51

Aile Değerlendirme Ölçeği Sonuçlarına göre (Bulut, 1990) 2.0'nin üzerindeki puan ortalamalarının aile işlevlerinde sağlıksızlığa doğru bir gidişin göstergesi olduğunu ifade etmiştir. Bu duruma göre sadece “Gereken İlgiyi Gösterme” ve “Davranış Kontrolü” açısından araştırmaya alınan öğretmenlerin aile ilişkili sağlıksız, diğer değişkenlere göre ise sağlıklıdır. Öğretmenlerin Aile Değerlendirme Ölçeği ve Alt Testleri puanlarının cinsiyete göre anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğine dönük T testi sonuçlarına Tablo-2’de yer verilmiştir.

Tablo -2: Aile Değerlendirme Ölçeği ve Alt Testi Puanlarının Cinsiyete Göre T Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{X} \pm S$	sd	t	p
İletişim	Kadın	181	13,19 ± 4,17	346	2.32	.070**
	Erkek	167	15,52 ± 8,81			
Duygusal tepki Verme	Kadın	181	8,39 ± 2,82	346	4.98	.000*
	Erkek	167	10,05 ± 3,36			

*p<.01 **p<.05

Tablo-2’de görüldüğü gibi öğretmenlerin “Aile Değerlendirme İletişim Alt Ölçeği” puanları cinsiyete göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir [t(346)=2.32, p>.05].

Öğretmenlerin “Aile Değerlendirme Duygusal Tepki Verme Alt Ölçeği” puanları cinsiyete göre anlamlı farklılıklar göstermektedir [t(346)=4.98, p<.01]. Erkek öğretmenlerin duygusal tepki verme alt ölçeği puanları (\bar{x} =10.05) kadın öğretmenlere göre (\bar{x} =8.39) daha yüksektir. Diğer bir ifade ile kadın öğretmenler erkek öğretmenlere göre olumlu ve olumsuz duygu ve düşüncelerini diğer aile üyelerine daha rahat aktarmaktadırlar.

Diğer alt ölçeklerden elde edilen puanlar ile cinsiyet arasında anlamlı farklılıklar bulunamamıştır, bunun en temel nedeninin ölçeklerden elde edilen puanlar arasındaki ranj daralmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Öğretmenlerin Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarının eşin çalışıp çalışmamasına göre anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğine ilişkin t testi sonuçlarına Tablo-3’te yer verilmiştir.

Tablo -3: Aile Değerlendirme Ölçeği ve Alt Testi Puanlarının Eşin Çalışma Durumuna Göre T Testi Sonuçları

Değişkenler	Çalışma Durumu	N	$\bar{X}\pm S$	sd	t	p
Problem Çözme	Çalışıyor	258	10,04±3,34	346	2.27	.024**
	Çalışmıyor	90	11,90±7,77			
İletişim	Çalışıyor	258	14,51±7,53	346	2.54	.044**
	Çalışmıyor	90	15,80±4,07			
Duygusal tepki verme	Çalışıyor	258	8,86±3,15	346	3.50	.001*
	Çalışmıyor	90	10,21±3,14			
Toplam	Çalışıyor	258	104,65±21,26	346	2.10	.031**
	Çalışmıyor	90	110,01±19,64			

*p<.01 **p<.05

Tablo-3’de görüldüğü gibi öğretmenlerin “Aile Değerlendirme Problem Çözme Alt Ölçeği” puanları eşin çalışma durumuna göre anlamlı farklılıklar göstermektedir [t(346)=2.27, p<.05]. Eşi çalışmayan öğretmenlerin problem çözme alt ölçeği puanları (\bar{x} =11.90) eşi çalışan öğretmenlere göre (\bar{x} =10.04) daha yüksektir. Diğer bir ifade ile eşi çalışan öğretmenler ailenin etkili bir şekilde işlevlerini yerine getirebileceği düzeyde maddi ve manevi sorunlarını çözebilme becerisi açısından kendilerini daha başarılı görmektedirler.

Öğretmenlerin “Aile Değerlendirme İletişim Alt Ölçeği” puanları eşin çalışma durumuna göre anlamlı farklılıklar göstermektedir [t(346)=2.54, p<.05]. Eşi çalışmayan öğretmenlerin iletişim alt ölçeği puanları (\bar{x} =15.80) eşi çalışan öğretmenlere göre (\bar{x} =14.51) daha yüksektir. Diğer bir ifade ile eşi çalışan öğretmenler eşi çalışmayan öğretmenlere göre aile üyeleri ile daha çok bilgi alışverişlerinde bulunmakta ve söylemek istediklerini doğrudan ifade etmektedirler.

Öğretmenlerin “Aile Değerlendirme Duygusal Tepki Verme Alt Ölçeği” puanları eşin çalışma durumuna göre anlamlı farklılıklar göstermektedir [t(346)=3.50, p<.01]. Eşi çalışmayan öğretmenlerin duygusal tepki verme alt ölçeği puanları (\bar{x} =10.21) eşi çalışan öğretmenlere göre (\bar{x} =8.86) daha yüksektir. Diğer bir ifade ile eşi çalışan öğretmenlerin eşi çalışmayan öğretmenlere göre aile üyelerine her türlü uyaran karşısında en uygun tepkiyi verdiklerini söylemek mümkündür.

Öğretmenlerin “Aile Değerlendirme Ölçeği Toplam” puanları eşin çalışma durumuna göre anlamlı farklılıklar göstermektedir [$t(346)=2.10, p<.05$]. Eşi çalışmayan öğretmenlerin toplam ölçek puanları ($\bar{x}=110.01$) eşi çalışan öğretmenlere göre ($\bar{x}=104.65$) daha yüksektir. Diğer bir ifade ile eşi çalışan öğretmenlerin eşi çalışmayan öğretmenlere göre aile değerlendirmeleri daha olumludur. Diğer alt test puanları ile öğretmen eşlerinin çalışma durumuna göre gözlemlenen gruplar arasındaki farklılıklar ranj daralması nedeniyle anlamlı bulunmamıştır.

Tablo-4: Öğretmenlerin Çalışma Süreleri, Derslere Girme Saati ve Hane Gelirlerine Göre Anova Sonuçları

Alt Ölçekler	Değişkenler	N	X̄±S	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f	p	
Duyusal tepki	Kaç yıllık öğretmen	1-5	47	8,57±2,99	Gruplararası	88,08	3	29,361		
		6-10	81	8,54±2,94	Gruplar içi	3482,47	345	10,094	2,91	.035**
		11-20	169	9,51±3,38	Toplam	3570,55	348			
		20 +	52	9,78±2,97						
İletişim	Ders Girme saati	1-15	37	14,89±3,93	Gruplararası	870,151	4	217,538		
		16-20	14	22,07±27,15	Gruplar içi	15322,210	344	44,541	4,88	.001*
		21-25	70	14,57±4,01						
		26-30	167	14,96±4,38						
		30 +	61	13,57±3,80	Toplam	16192,361	348			
Duyusal tepki	Hane Geliri (TL)	2000-3000	111	10,00±3,32	Gruplararası	110,420	2	55,210		
		3001-4000	178	8,91±3,15	Gruplar içi	3460,136	346	10,000	5,52	.004*
		4000 üstü	60	8,58±2,86	Toplam	3570,556	348			
Gerçekten ilgi	Hane Geliri (TL)	2000-3000	111	15,90±2,75	Gruplararası	50,959	2	25,479		
		3001-4000	178	15,05±2,71	Gruplar içi	2453,271	346	7,090	3,59	.029**
		4000 üstü	60	15,23±2,30	Toplam	2504,229	348			

* $p<.01$ ** $p<.05$

Analiz sonuçlarına göre “Duygusal Tepki” alt ölçeği puanları öğretmenlerin çalışma yıllarına göre anlamlı farklılıklar göstermektedir [$f(3-345)=2.91, p<.05$]. Öğretmenlerin çalışma süreleri arttıkça duygusal tepki verme alt ölçeklerinden elde edilen puanlar yükselmektedir. Bununla birlikte gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı Scheffe testi ile test edilmiş, ancak gruplar arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.

Öğretmenlerin Aile Değerlendirme İletişim Alt Ölçeği puanları derse girme saatine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir [$f(4-344)=4.88, p<.01$]. Buna göre öğretmenlerin aile içi iletişim kurma becerileri en yüksek 16-20 saat derse girenlerde gözlemlenirken ($\bar{x}=22.07$) en düşük iletişim becerisi 30 saat ve üstünde derse giren öğretmenlerde gözlenmiştir. Gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı Scheffe testi ile test edilmiş, ancak gruplar arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.

Öğretmenlerin **Duygusal Tepki Verme** Becerileri Alt Ölçeği Puanları hane gelirine bağlı olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir [$f(2-346)=5.52, p<.01$]. Elde edilen bulgulara göre hane geliri arttıkça öğretmenlerin duygusal tepki verme düzeyleri de düşmektedir. Gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı Scheffe testi ile test edilmiş, elde edilen bulgulara göre 2000-3000 TL hane geliri olan öğretmenlerin Duygusal Tepki Verme Alt Ölçeği puanları, 3001-4000 ile 4000 ve üstü hane geliri olanlardan anlamlı bir şekilde yüksektir. Diğer bir ifade ile gelir düzeyi yüksek olan (4000TL ve üstü) aileler daha rahat bir şekilde duygu ve düşüncelerini diğer aile üyelerine aktarmaktadırlar.

Öğretmenlerin **Gereken İlgii Gösterme** Alt Ölçeği Puanları hane gelirine bağlı olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir [$f(2-346)=3.59, p<.05$]. Elde edilen bulgulara göre hane geliri 2000-3000 TL olan öğretmenlerin gereken ilgiyi gösterme düzeyleri de yüksektir. Gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı Scheffe testi ile test edilmiş, elde edilen bulgulara göre sadece 2000-3000 TL hane geliri olan öğretmenlerin gereken ilgiyi gösterme alt ölçeği puanları 3001-4000 TL hane geliri olan öğretmenlerden anlamlı bir şekilde yüksektir. 3001-4000 geliri olan aileler diğer gelir düzeyindeki ailelere göre daha çok birbirlerine ilgi göstermektedirler.

Tablo-5: Öğretmenlerin Aile Bireylerinin Gereken İlgiyi Göstermeye Dönük Anova Sonuçları

Değişkenler	N	$\bar{X} \pm S$	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f	p
Anne	23	16.24±1.91	Gruplar arası	68.25	4	17.071	3.14	.021**
Baba	3	18.00±5.00						
Büyükbaba	3	17.66±3.78	Gruplarıçi	299.049	55	5.43		
Büyükanne	17	14.47±1.73						
Diğer	14	15.07±2.64	Toplam	367.33	59			

**p<.05

Analiz sonuçlarına göre “Gereken İlgiyi Gösterme” alt ölçeği puanları öğretmenlerin evlerinde başka aile bireylerinin olup olmamasına göre anlamlı farklılıklar göstermektedir[f(4-55)=3.14, p<.05]. Buna göre evde aile üyeleri dışında büyükannenin bulunması aile üyeleri arasındaki ilgi göstermeye dönük eğilimler artırmaktadır

Diğer alt ölçeklerden elde edilen puanlar ile öğretmenlerin demografik değişkenleri arasında gözlemlenen farklar anlamlı bulunmamıştır.

Sonuç Tartışma Ve Öneriler

Bu çalışmada, öğretmenlerin aile işlevleri; ‘gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme ve genel fonksiyonlar’la bazı değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yapılan analizler sonucunda; araştırmaya alınan öğretmenlerin aile işlevleri ‘problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme ve genel fonksiyonları’ yönünden sağlıklı, ‘Gereken İlgiyi Gösterme’ ve ‘Davranış Kontrolü’ açısından sağlıklı olduğu görülmüştür.

Yagbasan ve İmİK, (2006) çalışmalarında öğretmenlerin büyük çoğunluğunun sorunların paylaşıldığı bilinçli bir aile yapısına sahip olduğu, aile fertleriyle iletişim kurarken duygularından ziyade düşünceleriyle hareket ettiklerini tespit etmiştir. Öğretmenler iş hayatlarında da meslektaşları ve öğrencilerle genel itibarıyla uyumludur. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu, aile içi ilişkilerde hayat arkadaşları olan eşleri ile sorunlarını paylaştıkları belirlenmiştir. İnci (2008) Eğitimcilerin aile içi fonksiyonları diğer gruplardan daha iyi olduğunu belirlemiştir.

Gök (2013) evli kadın ve erkeklerin eşlerinin eğitim durumu ile aile işlevleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, eşin eğitim düzeyinin yüksek olmasının duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlara olumlu yansıdığı görülmektedir. Nazlı (1997) Karı-kocanın öğrenim düzeyi yükseldikçe aile fonksiyonlarının daha sağlıklı olduğunu, karı-kocanın mesleklerine göre aile fonksiyonlarının değiştiğini, çalışmayan (ev hanım) kadınların ailelerinin, çalışan kadınlara göre fonksiyonları daha sağlıklı yerine getirdiklerini bulmuştur. Bulut (1993) öğrenim düzeyi düşük olanların aile işlevlerini sağlıklı algıladıklarını buna karşılık öğrenim düzeyi yüksek olanların daha hoşgörülü olduklarını ve aile işlevlerini daha sağlıklı algıladıklarını ifade etmektedir.

Kamu kurumlarında çalışan kocaların aile fonksiyonları diğer meslek grubunda çalışan kocaların ailelerinden daha sağlıklı yerine getirdiğini, öğrenim düzeyinin yüksekliği ve iş hayatına katılmanın ailenin sağlıklı oluşu üzerine olumlu etkileri olduğunu belirlemiştir. Gök (2013) Kamuda çalışanların aile işlevleri serbest alanda çalışanlara göre; özel alanda çalışanların da serbest alanda çalışanlara göre sağlıklılık eğilimlerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşabilmektedir. Çalışma sonuçları bulgularımızı desteklemektedir.

Öğretmenlerin öğretim seviyeleri yüksektir, iş ve sağlık güvenceleri bulunmaktadır. Derse giriş-çıkış saatlerinin düzenli olmasının öğretmenlere daha fazla bağımsızlık duygusu verdiği öğrencilere ve dolayısıyla toplumun ve ülkenin gelişmesine katkıda bulunmanın psikolojik olarak kendilerini iyi hissettirdiği kabul edildiğinde, aile hayatlarının düzenin aile işlevlerine olumlu yansiyebileceği sonucuna ulaşılabilir

Araştırmaya alınan öğretmenlerimizin aile işlevleri ‘Gereken İlgiyi Gösterme’ boyutunda sağlıklı bulunmuştur. Ailenin gereken ilgiyi gösterme fonksiyonunun sağlıklı olması demek “ilgisizlik” ve “aşırı ilgili” olmadan, normal seviyede gerektiği zaman gerekli ilginin gösterilmesi olarak değerlendirilmesi anlamına gelmektedir. Gereken ilgiyi gösterme işlevi, bireylerin kişilik bütünlüğünü koruyan ve onları birbirine “bağlı” kılan bir nitelikte olmalıdır.

İlgisizlik, aile bireylerini aile içerisinde yalnızlaştırırken, aşırı ilgi gösterilmesi de bireyleri birbirine “bağımlı” yapmaktadır. Ailelerin gereken ilgiyi gösterme işlevleri sağlıklılaştıkça annelerin çocuklarına gösterdikleri sıcaklık ve sevgi de azalmaktadır. Bu tür ailelerde yeterli destek göremeyen bireylerin yaşadığı sorunlarla başa çıkmakta zorlandığı, yaşam olaylarında karşılaştığı problem davranışlardan kendini koruyamadığı ya da akran ilişkilerindeki davranış problemi gösteren gruplara yönelebildiği söylenebilir.

Gök (2013) çalışmasında evli kadın ve erkeklerin en çok sağlıksızlık eğilimi gösterdikleri durumların, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü olduğunu belirlemiştir. Bulgular bizim bulgularımızı desteklemektedir. Gereken ilgi işlevinde sağlıksızlık gösteren ailelerde eşler arası ilişkilerde yaşanan problemlerle birlikte çocuklar ve ergenlerde de problemler ortaya çıkabilmektedir. Alan çalışmaları incelendiğinde gereken ilgiyi gösterme işlevi sağlıksız olan ailelerde ergenlerin şiddet göstermesi (Avcı, 2006), antisosyal ve saldırgan davranışlar için büyük bir risk oluşturması (Doğan (2001), ergenlerde davranış sorunları (Savi, 2008), okulda zorba ve kurban olma (Cenkseven-Önder ve Yurtal, 2008), kuraldışı davranışlar Bulut (2010), depresyon düzeyinin artması, çocukların içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış problemlerini arttırdığı Otlu (2008), ifade edilmektedir. Çocuklar, ebeveynlerinden şefkat alamadığı için acı çekmekte ve kendilerini güvende hissetmemektedirler Garbarino (1999). Psikolojik problemler ve akran ilişkilerinde sorun yaşamaya yatkınlık Alacahan, (2010) olduğu belirlenmiştir.

Kalyencioğlu ve Kutlu (2010) Ergenlerin Aile İşlevi Algılarına Göre Uyum Düzeyleri çalışmasında öğrenciler “Gereken İlgiyi Gösterme” alt boyutu dışında aile işlevlerini sağlıklılık yönünde algılamaktadırlar. Palabıyık ve ark. (1993)’ intihar girişimi olanların problem çözme ve iletişim aile işlevi boyutlarını normal ergenlerden daha kötü değerlendirdikleri ortaya konulmuştur (Balcı 1999; Palabıyık ve ark. 1993). Büküşoğlu, Aysan ve Erermiş (2001)’in okul fobisi olan çocukların davranışsal özellikleri, annelerinin ruhsal belirti düzeyleri ve aile fonksiyonlarıyla ilgili çalışmasında; ailelerin yaklaşık yarısında gereken ilgiyi gösterme alanında problem olduğunu söylemektedir.

Çalışmamızda öğretmen ailelerinin davranış kontrolü boyutunda sağlıksızlık gösterdiği belirlenmiştir. İçmeli, Ataoğlu, Canan ve Özçetin (2008)’in annenin çalıştığı ailelerde davranış kontrolü boyutunda sağlıksızlık belirlemişlerdir. Aydın (2002)’in çalışmasında annelerin büyük çoğunluğunun çalışma hayatına dahil olması ailedeki ebeveynlerin rollerinin değişmesine neden olabilmektedir. Büküşoğlu ve ark. (2001)’nin aile fonksiyonlarıyla ilgili yaptığı çalışmada ailelerin üçte ikisinde davranış kontrolü alanında sorun saptanmıştır. Alan çalışmaları incelendiğinde davranış kontrolü sağlıksız olan ailelerde; Avcı, (2006), Gorman-Smith ve ark, (1996), ergenlerde şiddet davranışı gösterme, Bahçıvan ve Gençöz, (2005) ergenlerde saldırgan davranışlar, Otlu, (2008), depresyon düzeyleri arasındaki ilişki, Bulut, (1993) ergenlerde psikolojik sorunlar, (Çiftçi, 1991: 19), çocuğun gelişimine yardımcı olmak yerine gelişmeyi önleyen bir etki yaptığı, Savi (2008), ergenlerin daha çok davranış sorunları algıladıklarını, Özek (2011) davranış kontrolünün artmasının toplam problemin artmasına sebep olduğunu belirlemiştir. Sonuçlar bulgularımızı desteklemektedir.

Davranış Kontrolü, ailenin üyelerinin davranışlarına standart koyma ve disiplin sağlama biçimidir. Disiplin sorunu olan bir ailede roller karışabilir. Annelerin çalışma hayatına girmesi günlük iş stresleriyle birlikte, ev işleri bu işlevde sağlıksızlık yaşanmasına neden olabilir. Annelerin ailede üstlendiği ve yerine getirmesi beklenen rollerini etkileyebilir.

Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin Duygusal Tepki Verme puanları cinsiyete göre anlamlı farklılıklar gösterirken, diğer alt ölçeklerden elde edilen puanlar ile cinsiyet arasında anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Kadın öğretmenler erkek öğretmenlere göre olumlu ve olumsuz duygu ve düşüncelerini diğer aile üyelerine daha rahat aktarmaktadır. Cinsiyet ile duygu arasındaki ilişkiler incelendiğinde yaygın olan inanç kadınların daha duygusal olduğu, duygularını daha sık ifade ettikleri yönündedir Lennon ve Eisenberg (1990).

Alan çalışmaları incelendiğinde Duygusal Tepki Verme ile cinsiyet arasında ilişkilerle ilgili olarak: Kadınların erkeklere oranla daha empatik oldukları ve buna paralel olarak da daha çok duygusal tepki gösterdikleri (Ergin ve ark, (1999); Lennon ve Eisenberg (1990), Yıldız (1997), erkeklerin kadınlara göre Duygusal tepki verebilme, Gereken ilgiyi gösterme ve genel işlevler fonksiyonlarında daha sağlıksız oldukları diğer bir ifade ile düşük fonksiyonlara sahip olduğunu belirlemiştir.

Gürüz ve Eğinli'ye göre, (2011) kişilerarası iletişim sürecinde kadınların ve erkeklerin duygularını hem sözsüz hem de sözlü iletişimde ortaya koyma biçimleri birbirinden oldukça farklıdır. Erkeklerin duygularını ifade edemedikleri ve bununda duyguların farkında olmamasına dayandığı ileri sürülmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda erkeklerin kadınlara göre daha duygusal oldukları bulunmuştur. Sadece kadınlar erkeklerden daha fazla ve daha açık bir biçimde duygularını dile getirmektedirler. Diğer bir araştırmada ise psikolog, öğretmen gibi mesleklerde görev yapan erkeklerin sözel olmayan ipuçlarına duyarlılıkları ve duygularını tanımlamalarının oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Kadınların ve erkeklerin öfkeyi değerlendirmelerine ilişkin yapılan bir araştırmada erkeklerin öfkelenmelerinde öfkenin kaynağını çevresinde aramakta ve öfkesini dışa vurarak ifade etmektedir. Kadınlar ise öfkeyi önce kendilerinde aramakta, öfkelerini içe yönlendirip daha sonra farklı tepkileri (konuşmak, alışveriş yapmak vb.) ile öfkelerini geçirmek istemektedirler (Morris, 2002: 443-444).

Duyguların ifade edilememesi özellikle de kadın/erkek arasındaki ilişkilerde sorunların ortaya çıkmasında çok önemli rol oynadığı söylenebilir. Duygusal öğrenme sürecine bağlı olarak kadın ve erkeklerde çok farklı beceriler gelişir. Kadınlar sözlü, sözsüz duygusal işaretleri okumada, hislerini ifade etmede ve iletmede ustalaşırken, erkekler

incinebilirlik, suçluluk, korku ve acıyla ilgili duygularını en aza indirmekte beceri sahibi olurlar (Brody ve Hall 1993). Kadınlar için evlilikte en önemli faktör “iyi iletişim”dir. “İyi iletişim” ise bir şeyler, özellikle de ilişkinin kendisi hakkında konuşabilmek demektir. Erkekler ise konuşmaktan çok birlikte bir şeyler yapmaktan daha çok zevk almaktadırlar (Davis ve Oathout 1987)

Sağlıklı duygusal tepki verebilmek kişinin sevgi, şefkat, mutluluk gibi olumlu duygularının yanısıra kızgınlık, üzüntü, umutsuzluk gibi duygularını da yapıcı olarak ortaya koyabilmesini gerektirmektedir (Bulut, 1990). Aile içerisinde bireylerin birbirlerine gösterdikleri duygusal tepkilerin başında sevgi, saygı, sevinç, üzüntü gibi tepkiler gelmektedir. Bu tepkiler üyelerin karşılaştıkları durumlarda hissettikleri duygulara diğer üyelerin ortak olmaları veya karşıtlık göstermeleri şeklinde cereyan eder.

Öğretmenlerin “Aile Değerlendirme Problem Çözme Alt Ölçeği” puanları eşin çalışma durumuna göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Eşi çalışan öğretmenler ailenin etkili bir şekilde işlevlerini yerine getirebileceği düzeyde maddi ve manevi sorunlarını çözebilme becerisi açısından kendilerini daha başarılı görmektedirler.

Bulut (1993) çalışan kadınların bulunduğu ailelerde problem çözme işlevinin daha sağlıklı olarak yerine getirildiğini tespit etmiştir. Çalışan kadının evde söz sahibi olması ve kararlara katılımının sorunların daha işlevsel bir biçimde çözülmesine ortam hazırladığı söylenebilir.

Araştırma bulgularına göre öğretmenlerin “Aile Değerlendirme İletişim Alt Ölçeği” puanları eşin çalışma durumuna göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Eşi çalışan öğretmenler eşi çalışmayan öğretmenlere göre aile üyeleri ile daha çok bilgi alışverişlerinde bulunmakta ve söylemek istediklerini doğrudan ifade etmektedir.

Bulut’a göre; (1993) kamu kesiminde çalışan erkeklerin bulunduğu ailelerde iletişimin daha sağlıklı olarak yerine getirildiği söylenebilir. Çalışma saatlerinin ve gelirin düzenli olması aile üyelerinin birbiri ile daha iyi iletişim kurmasına etki edebilmektedir.

İnci (2008) Çalışan kadınlar, ev hanımları ile kıyaslandığında problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verme, ilgi gösterme, genel işlevler ve toplam puanlar arasında çalışan kadınların ailelerinin daha işlevsel olduğunu belirlemiştir.

Özek (2011) Aile değerlendirme alanlarından iletişim ve genel işlevler boyutlarında çalışan evli annelerin boşanmış annelere oranla önemli düzeyde daha sağlıklı işlevlere sahip oldukları tespit edilmiştir. Satir (2001) ailenin iletişim kurma biçiminin, aile üyelerinin özdeğerini yansıttığını iddia etmiştir. İşlevsel olmayan iletişim (direkt olmayan, açık olmayan, tamamlanmamış, açıklığa kavuşmamış, saptırılmış) işlevsel olmayan aile sistemini tanımlar.

Aile içi ilişkiler aile yaşamının anlaşılmasında etkili olup aile işlevlerinin sağlıklı veya sağlıklı olmayan olmasının göstergesi sayılmaktadır. İletişim, karşılıklı sevgi - saygı ve işbirliği, aile işlevlerinin yerine getirilmesinde önemlidir (Bulut, 1993: 10).

Öğretmenlerin Duygusal Tepki Verme puanları ve toplam puanları eşin çalışma durumuna göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Eşi çalışan öğretmenlerin eşi çalışmayan öğretmenlere göre aile üyelerine her türlü uyaran karşısında en uygun tepkiyi verdiklerini söylemek mümkündür.

Yıldız (1997) eşleri çalışmayanların Aile Değerlendirme Ölçeği toplamı, iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve genel fonksiyonları eşleri çalışan deneklere göre sağlıksızlık gösterdiğini tespit etmiştir. SEKAM'ın yaptığı Türkiye'de Aile, Ailenin Yapısal Özellikleri, İşlevleri ve Değişimi (2011) araştırmasında kadının ücretli çalışması genel olarak olumlu karşılanırken cinsiyete göre yapılan değerlendirmede özellikle kadınların erkeklere nazaran kadının çalışarak eve gelir getirmesini olumlu buldukları görülmektedir (SEKAM, 2011: 97-98). Bulut (1993)'a göre de çalışanlar aile işlevlerini daha sağlıklı olarak algılamaktadır. Çalışan kadınların bulunduğu ailelerde problem çözme işlevinin daha sağlıklı olarak yerine getirilmektedir.

İşık (2006), çalışmayan annelerin çalışan annelere göre aile işlevleri açısından daha sağlıksız bir yapı gösterdiklerini tespit etmiştir. Yeşilyaprak (2007), çalışan annelerin eğitim düzeyinin, çalışmayanlara göre daha yüksek ve kendini geliştirme çabası ve bilinçlenme düzeyinin daha yeterli olduğunu ifade etmiştir.

Eşin eğitim durumu arttıkça ve çalışma hayatında yer aldıkça duygusal tepki verebilme ve genel fonksiyonlar boyutunda ailenin sağlıklılık eğiliminin arttığı görülmektedir. Ayrıca eşlerin eğitim seviyelerinin yüksek ve birbirine denk olduğu ailelerde, eşlerin sorunlarını açık bir şekilde konuşarak çözmeye çalıştıkları ve bir konuya körü körüne inanmak yerine konu üzerinde eleştirel düşünebildikleri söylenebilir. Bu çerçeveden bakıldığında eşin eğitim durumunun yüksek olmasının aile işlevlerine olumlu yansıtacağı düşünülebilir.

Araştırma bulgularına göre “Duygusal Tepki” alt ölçeği puanları öğretmenlerin çalışma yıllarına göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Öğretmenlerin çalışma süreleri arttıkça duygusal tepki verme alt ölçeklerinden elde edilen puanlar yükselmektedir. Çalışma süresi 6-10 yıl arası olanların duygusal tepkileri daha yüksek olduğu görülmüştür.

Öztürk'e (2008) göre; İş-aile çatışmasını en çok 11-15 yıl arasında çalışan öğretmenler yaşamaktadır. Çatışmanın en az olduğu 16 yıl ve üzeri öğretmen grubu için bakıma muhtaç küçük çocuklarının olmayışı yorumu yapılabilir. Connoly ve Sanders (1986) duygusal

tükenmede cinsiyet ve çalışma yılının etkili olduğunu göstermiştir. Duygusal yönden erkekler ve uzun süre çalışan öğretmenler daha çok tükenme bildirmişlerdir. Lisede görev yapan öğretmenlerin daha fazla duyarsızlaştıkları görülmüştür.

Öğretmenlerin Aile Değerlendirme İletişim Alt Ölçeği puanları derse girme saatine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Buna göre öğretmenlerin aile içi iletişim kurma becerileri en yüksek 16-20 saat derse girenlerde gözlemlenirken en düşük iletişim becerisi 30 saat ve üstünde derse giren öğretmenlerde gözlenmiştir. Çalışanların ev ve iş yaşantısı arasındaki dengeyi sağlamada çalışma saatlerinin süresi önemli bir faktördür. Aile içi iletişimin sağlıklılığı, aile üyeleri arasındaki sözlü iletişimin açıklığı ve doğrudanlığıdır. Sağlıksız iletişim ise aile üyeleri arasındaki sözlü iletişimin kapalılığı, kişilerin söylemek istediklerini dolaylı yollardan ifade etmeleridir (Özuğurlu, 1990; akt. Aydın, 1998). sağlıklı iletişimin, aile etkileşiminin temel göstergesi, mutlu ve anlamlı evlilik ilişkisinin can damarı olduğu ileri sürülmektedir (Segrin ve Flora, 2005).

Galambos, Sears, Almeida ve Kolaric (1995), annelerin çok iş yükünün içinde olması, ergen çocuklarına karşı daha az sıcaklık göstermelerine neden olmaktadır. Anneler daha az sıcak ve kabullenici olduklarında, ergenler, daha fazla problemlili davranış göstermektedirler. Çalışma saatleri uzun ya da düzensiz programlı çalışan annelerin aile yükümlülükleri için daha az zaman ve enerjileri kalmaktadır.

Almeida, Wethington ve Chandler (1999), annelerin tam zamanlı işlerde çalışmasının ebeveyn-çocuk ilişkisini olumsuz etkileyen bir faktör olduğunu ifade etmiştir. Tam zamanlı işlerde çalışmayan anneler, daha az süre çalıştıkları için, kendilerinin, çocuklarının ve kocalarının duygu durumlarıyla baş etmek için daha fazla enerji bulmaktadırlar. Bogen ve Joshi (2001) ve Han (2005) annenin düzensiz çalışma saatleri ile çocuklarda artan davranış problemleri ve düşen sınav başarısı ilişkisini bulmuşlardır.

Öztürk, (2008); 30-34 saat arasında derse giren evli bayan öğretmenlerin iş-aile çatışmasını daha fazla yaşadığını tespit etmiştir. Çalışma saatlerinin fazla olması, kişinin her iki yaşam alanına da yeterli zaman ayıramamasına ve yeterli çabayı gösterememesine sebep olabilmektedir. Evli bireylerin aile içi iletişimlerinin etkililiği arttıkça evlilik uyumu da artmaktadır. Elliott (1982), Amao- Kehinde (1999), Gordon ve diğ. (1999), Malkoç (2001), Shollenberger (2001), (Akar, 2005), Erbek ve diğ. (2005), Sardoğan ve Karahan (2005), Ebebuwa-Okoh (2008) ve Şener ve Terzioğlu'nun (2008) araştırma bulgularıyla tutarlı sonuçlara sahip olduğu görülmektedir.

Kadının birden fazla rolünün olduğu kabul edildiğinde hem toplum açısından, hem de kadın açısından bu yeni rollere uyum sağlama durumu ortaya çıkmaktadır.

Kadın dışarıda çalışsa bile ilk sorumluluğu çocukları ve ailesidir. Kadın çalışma hayatı ile aile arasındaki dengeyi sağlamada kendisi ile baş başa kalmaktadır. Kadın dışarıda işini, mesleğini sürdürürken evinde de evinin hanımı, en önemlisi çocuklarının anasıdır. Çalışan kadınlar evlerinde çocukları ile yeterince baş başa kalamamakta ve en önemlisi e çocuklarını bakımı için uygun çözüm yolları bulamamaktadır.

Şener ve Terzioğlu (2002) yaptıkları araştırmada, eşler arasında duygu ve düşüncelerin paylaşımının artması ile gerek kadın, gerek ise erkeklerin evlilik uyum puanlarının anlamlı bir şekilde arttığını saptamıştır. Navran (1967: 173–184) yaptığı araştırmada, mutlu çiftlerin evliliklerinde sıkıntı ve sorun yaşayan çiftlere nazaran daha fazla konuştuklarını, birbirlerini ve sorunlarını daha iyi anladıklarını ve kelimelerin ardındaki duyguları daha iyi sezdiklerini saptamıştır. Mutlu ve uyumlu bir evlilik her şeyden önce sağlıklı ve yeterli bir iletişim ve eşlerin bundan sağladıkları doyum ile gerçekleşir. Evliliğin kalitesi ve uyumunun artırılması konusundaki önemli noktalardan biri, eşlerden her ikisini de hoşnut eden iletişim türleri üzerinde eşlerin anlaşabilmeleridir (Akt: Şener ve Terzioğlu, 2002: 133).

Öğretmenlerin Duygusal Tepki Verme Becerileri Alt Ölçeği Puanları hane gelirine bağlı olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir. Gelir düzeyi yüksek olan (4000 TL ve üstü) aileler daha rahat bir şekilde duygu ve düşüncelerini diğer aile üyelerine aktarmaktadırlar.

Ailenin sosyoekonomik seviyesinin yükselmesi; Çataloğlu'na göre; (2011) problem çözme, Mete (2005) duygusal tepki verebilme, roller genel işlevler Çakıcı, (2006), alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin 'problem çözme' ve 'gerekten ilgiyi gösterme' boyutları açısından; üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin ise 'iletişim', 'roller', 'duygusal tepki verebilme', 'davranış kontrolü' ve 'genel fonksiyonlar' açısından daha sağlıklı işlevler gösterdikleri belirlenmiştir.

Gök (2013)'e göre; bireylerin aylık toplam gelirleri yükseldikçe iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar açısından daha fazla sağlıklılık eğilimi gösterdikleri görülmektedir.

Nazlı (1997) Ekonomik düzeye göre Problem Çözme, Roller, Davranış Kontrolü fonksiyonlarının değişmediği; İletişim, Duygusal Tepki Verme, Gereken İlgiyi Gösterme ve Genel Fonksiyonların ekonomik düzeye göre değiştiği ve ekonomik düzey yükseldikçe bu fonksiyonların daha sağlıklı yerine getirildiği belirlemiştir. İnci (2008)'ye göre; gelir düzeyi arttıkça, roller, duygusal tepki verme, ilgi, davranış kontrolü ve genel işlev faktörleri ile toplam puan iyileşmektedir.

Düşük gelir düzeyi, ailenin geçim şartlarını zorlaştırmakta aile içi şiddeti arttırmakta ve hoşgörüyü azaltmaktadır. Daha sıkı bir ortam çocukların baskı-disiplinle yetiştirilmesine neden olmaktadır.(Ogbu, 1981) Sertelin (2003)'e göre Ailenin ortalama aylık geliri arttıkça koruyucu annelik, ev kadınlığını reddetme ve baskı disiplin davranışlarında azalma görülmektedir. Ailenin ortalama aylık geliri, iletişim, duygusal tepki verebilme, roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler boyutlarının sağlıklı yönde artması arasında ile negatif ilişki sergilemektedir. Ailenin geliri azaldıkça karı-koca arasındaki geçimsizlik artmaktadır. Holden (1997) ve Berns (1993), babanın iş kaybı ile annenin dayak yemesi ve çocuğun istismar edilmesi arasında bir ilişki bulmuştur. Ayrıca düşük sosyoekonomik düzeyden gelen ailelerin, orta ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelere göre daha fazla kontrol, otorite gösterdiklerini belirlemiştir. (akt. Sertelin, 2003: 30-52). Ekonomik durumunu alt düzey olarak değerlendiren babaların, ekonomik durumunu orta ve üst düzey olarak değerlendiren babalara göre, aile işlevleri açısından daha sağlıklı bir görünüm sergilemeleri, ilgili diğer araştırmalar ile de paralellik göstermektedir. Ekonomik durum aile işlevlerini doğrudan etkileyen faktörlerden biridir. Ailenin ekonomik işlevlerini yerine getirirken başarılı veya başarısız olması aile işlevlerinin sağlıklı veya sağlıklı olmamasını etkilemektedir.

Araştırma bulgularına göre “Gereken İlgiyi Gösterme” puanları öğretmenlerin evlerinde başka aile bireylerinin olup olmamasına göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Buna göre evde aile üyeleri dışında büyükannenin (babaanne-anneanne) bulunması aile üyeleri arasındaki ilgi göstermeye dönük eğilimler arttırmaktadır.

Öğretmen aileleri genel olarak ‘Gereken İlgiyi Gösterme’ açısından sağlıklı olduğu tespit edilmesine karşılık evde aile üyeleri dışında büyükannenin bulunması aile üyeleri arasındaki gereken ilgiyi göstermeye yönelik eğilimleri artırdığı görülmüştür.

TNSA 2008’te yapılan araştırmada çocuk bakımı genellikle akrabalar tarafından sağlanmaktadır. Anneleri çalışan 6 yaşından küçük çocukların dörtte birine babaanneler, yüzde 11’ine anneanneler ve yüzde 7’sine ise eşler de dahil olmak üzere diğer akrabalar bakmaktadır. Bu durum bir taraftan çocuk bakımında aile içi dayanışmayı yansıtırken; diğer taraftan da Türk toplumundaki ataerkil yapıyı vurgulamaktadır (TNS, 2008: 194). Her iki eşin de çalıştığı öğretmen ailelerinde çocuklara büyükannelerin bakmasının İstanbul gibi metropolde aileye maddi ve manevi katkı sağladığı ve dolayısıyla gereken ilgiyi gösterme işlevine katkıda bulunduğu söylenebilir.

Ailelerin işlevleri toplumlara, kültürlere ve içinde bulunduğu şartlara göre değişiklik gösterebilir. Sağlıklı ailelerin bazı sağlıklı işlevler gösterebileceği, buna karşılık sağlıklı ailelerin de bazı işlevlerini mükemmel şekilde yerine getirebileceği de ifade edilmektedir.

Öneriler

Eğitim öğretim hizmetlerinde kalitenin artması için sistemin temel direği olan öğretmenlerin haftalık ders saatlerinin azaltılması aileleriyle daha fazla iletişim kurma imkânlarının oluşturulması, hane gelirlerinin yükselmesi, öğretmenlerin aile işlevlerinin bütünüyle sağlıklı olabilmesi için gereken desteğin sağlanması önerilir.

Kaynaklar

- Ada S., Ünal, S. (1999). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. İstanbul: Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Matbaası.
- Akar, H. (2005). *Psikiyatrik Yardım Talebi Olanlar ile Yardım Talebi Olmayan ve Boşanma Aşamasında Olan Çiftlerde; Çift Uyumu ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı Ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.
- Alacahan, O. (2010). Aile Birliği Oluşturan Faktörler ve İşlevleri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 289-298.
- Almeida, D.M., Wethington, E. ve Chandler, A.L. (1999). Daily Transmission of Tensions between Marital Dyads and Parent-Child Dyads. *Journal of Marriage and Family*, 61(1), 49-61.
- Amao-KehindE, A.O. (1999). *Communication Skills and Conflict Resolution Strategies in the Improvement of Marital Adjustment of Some Selected Married Couples in Lagos State*. Unpublished Phd thesis, The Counsellor, 14(1), 22-26.
- Armağan (Köseoğlu), Y.S. (1997) Çalışan Evli Bireylerin Aile Fonksiyonları Ve İş Tatmini Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi.
- Avcı, R. (2006). Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi.
- Aydın, İ.P. (2002). İş Yaşamında Stres. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Bahçivan-Saydam, R. ve Gençöz, T. (2005). Aile İlişkileri, Ebeveyn Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kendilik Değerinin Gençler Tarafından Belirtilen Davranış Problemleri ile Olan İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 61-74.

- Balcı, T. (1999). *Yetiştirme Yurdu ile Ailesi Yanında Kalan Öğrencilerin Kişisel ve Sosyal Uyum Düzeylerinin Okul Başarısına Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 3-9, 29-30.
- Barker, P. (1986). *Basic Family Therapy*. New York: Oxford University Press, Second Edition.
- Beavers, W.R. (1982). Healthy, mid-range, and severely dysfunctional families. In F. Walsh (Ed.), *Normal family processes*. New York, NY: Guilford Press.
- Bogen, K. ve Joshi, P. (2001). Bad work or good move: The relationship of parttime and nonstandard work schedules to parenting and child behavior in working poor families. Paper presented at Low Income Families: Coping as Parents and Workers Conference, sponsored by U.S. Department of Health and Human Services, Chapin Hall and NCCP, Washington, DC, November 2001.
- Bristor, M.W. (1995). *Individual and Family Systems in Their Environment*. Dubuque: Hunt Publishing.
- Bulut, F. (2010). *Ergenlerde Görülen Kuraldışı Davranışların Aile İşlevselliği, Aile Risk Faktörleri ve Yaşam Kalitesi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
- Bulut, I. (1990). Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı. Özgül Zeliş Matbaası. Ankara.
- Bulut, I. (1993). *Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi*, Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları, Ankara.
- Burke, J.R., and Greenglass, E.R. (1987). Work and Family, In C.L. Cooper and I.T. Robertson (Eds), *International Review of Industrial and Organizational Psychology*, 273-320. New York: Wiley.
- Büküşoğlu N., Aysan, F., Eremiş, S. (2001). Okul Fobisi Olan Çocukların Davranışsal Özellikleri, Annelerinin Ruhsal Belirti Düzeyleri ve Aile Fonksiyonlarının İncelenmesi. *Ege Tıp Dergisi*, 40 (2), 99 - 104.
- Cenkseven Önder, F. ve Yurtal, F. (2008). Zorba, Kurban ve Olumlu Özellikler Taşıyan Ergenlerin Aile Özelliklerinin İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 8 (3), 805-832.
- Connoly, C. ve Sanders, W. (1986). *Teacher Stress-An Ongoing Problem that Needs Attention*. Paper Presented At The Annual Meeting Of The Association Of Teacher Educators, Atlanta (ERIC, Document Reproduction Service, No: ED266139).

- Çakıcı, S. (2006). *Alt ve Üst Sosyoekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile İşlevlerinin, Anne-Çocuk İlişkilerinin Aile İşlevlerinin Anne-Çocuk İlişkilerine Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Çataloğlu, B. (2011). Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Psikolojik Sağlık ve Aile İşlevleri Açısından Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri: İzmir:
- Çiftçi, O. (1991). Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü. *Aile ve Toplum Dergisi*, Haziran 1(2), 19-22.
- Davis, M.J., Oathout, H.A. (1987). Maintenance of Satisfaction in Romantic Relationships: Empathy and Relational Competence. *J Pers Soc Psychol*, 53(2), 397-410.
- Dewess, M. (2006). *Contemporary Social Work Practice*. New York: McGraw- Hill Publisher.
- Doğan, S. (2001). *Farklı Sosyo-ekonomik Düzeylere Mensup Ergenlik Çağındaki Kız ve Erkeklerin Saldırgan Davranışlarıyla Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmit.
- Duyan, G.Ç. (2000). *Aile İşlevleri ile Ailenin Sosyal, Demografik ve Ekonomik Nitelikleri ve Yasam Döngüsü Arasındaki İlişkiler*. Hacettepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara,
- Epstein, K., Baldwin, L.M., ve Bishop, D.S. (1983). The McMaster Family Assessment Device. *Journal of Marital and Family Therapy*. 9(2), 171- 180.
- Elliott, M.W. (1982). Communication and Empathy in Marital Adjustment. *Home Economics Research Journal*, 11(1), 77-88.
- Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N. ve Alpkan, R.L. (2005). Evlilik Uyumu. *Düşünen Adam*, 18(1), 39-47.
- Ergin, D.Y., İsmen, E., Özabacı, N. (1999). *Eq of Gifted Youths: A Comparative Study*. Gifted and Talented: a Challenge for the New Millenium 13th World Conference'de sunulan bildiri, İstanbul.
- Ebenuwa-Okoh, E.E. (2008). Personality variables as correlates of marital adjustment among married persons in Delta State of Nigeria. *Educational Research and Review*, 3(8), 275-279.
- Frude, N.J. (1991). *Understanding Family Problems: A Psychological Analysis*. Chichester, UK: John Wiley and Sons.

- Galambos, N. L., Sears, H. A., Almeida, D. M. ve Kolaric, G.C. (1995). Parents' Work Overload and Problem Behavior in Young Adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 5(2), 201 – 223.
- Garbarino, J. (1999). *Lost boys: Why our sons turn violent and how we can save them*. New York: Anchor Books.
- Gordon, K.C., Baucom, D.H., Epstein, N., Burnett, C.K., ve Rankin, L.A. (1999). The interaction between marital standards and *communication patterns: how does it contribute the marital adjustment?* *Journal of Marital and Family Therapy*, 25(2), 211-223.
- Gorman-Smith, D., Tolan, P., Zelli, A. ve Huesman R.L. (1996). The relation of family functioning violence among inner-city minority youths. *Journal of Family Psychology*, 10(2), 115-129.
- Gorman-Smith, D., Henry, B.D., Tolan, P.D. (2004). Exposure to Community Violence and Violence Perpetration: The Protective Effects of Family Functioning. *Journal Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33(3), 439-449.
- Gök Akgül F. (2013). *Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algularının Aile İşlevlerine Yansımaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Ankara.
- Gündüz, U.H. (2006). *Uyum Sorunları Olan Öğrencilerin Anne-Baba, Öğretmen ve Kendileri Tarafından Bu Sorunun Ele Alınış Biçiminin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, İzmir, 63, 156-170.
- Gürüz, D. ve Eğinli A.T. (2011). *Kişilerarası İletişim*, 3. Basım Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Hacıoğlu, F. ve Alkan, C. (1997). *Öğretmenlik Uygulamaları, Öğretim Teknolojileri*. Ankara: Akım Yayınları.
- Han, W.J. (2005). Maternal nonstandard work schedules and child cognitive outcomes. *Child Development*, 76, 137-154.
- İçmeli, C., Ataoğlu, A., Canan, F., Özçetin, A. (2008). Zihinsel Özürlü Çocukları Olan Ebeveynler ile Sağlıklı Çocuklara Sahip Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Karşılaştırılması. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi*, 3, 21-28, Düzce.
- Işık, B. (2006). *Ailenin Örgütsel ve Yapısal Niteliğinin 60–72 Aylık Çocukların Sosyal Duygusal Uyum Düzeyine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

- İşmen, E. (2004). Duygusal Zeka ve Aile İşlevleri Arasındaki İlişki. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 56-75.
- İnci, H. (2008) *Meslek Gruplarına Göre Aile İçi Fonksiyonların Araştırılması*, Tıpta Uzmanlık Tezi, Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- Kalyencioğlu, D. ve Kutlu, Y. (2010). Ergenlerin Aile İşlevi Algılarına Göre Uyum Düzeyleri. *İ.Ü.F.N. Hem. Dergisi*, 18(2), 56-62.
- Lennon, R; Eisenberg, N (1990). "Gender and Age Differences in Empathy and Sempathy", empathy and its Development, New-York:Cambridge Universty Press
- Leslie, G.R. (1982), *The Family in Social Context*. Oxford: Oxford University Press.
- Malkoç, B. (2001). *The Relationship Between Communication Patterns and Marital Adjustment*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mete, B. (2005). *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Empati Becerileri ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Morris, C.G. (2002). *Psikolojiyi Anlamak (Understanding Psychology)*, Çev: Belgin Alvaşık, Melike Sayıl, Ankara: Türk Psikologları Derneği Yayınları.
- Nazlı, S. (1997). *Aile Fonksiyonlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Navran, L. (1967). Communication and adjustment in marriage. *Family Process*, 6, 173-184.
- Nirun, N. (1994). *Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*. Ankara: A.K.M. Yayınları.
- Nystul, M.S. (1993). *The Art and Science Of Counselling And Psychotherpy*. New York.
- Ogburn, W.F. (1963). Changinig Functions of The Family, Selected Studies In Marriage and The Family , Rinehart and Winston Inc. , U.S.A.
- Otlu, B.M. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Depresyon Düzeyleri ve Aile İşlevleri: Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 30-35.
- Özdemir, A., (1998). Öğretmen Streslerinin Azaltılmasında Okul Müdürlerinin Rolü. *Milli Eğitim Dergisi, (Eğitim Sanat Kültür)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 3151, Süreli Yayınlar Dizisi:112(138).

- Özek, M. (2011). Çalışan Annelerin İş Stresiyle Başa Çıkma Becerisi ile Tükenmişlik Düzeylerinin Aile Değerlendirmesine ve Çocuklarının Davranışlarına Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Öztürk, N. (2008). *Evli Bayan Öğretmenlerde İş-Aile Çatışmasının İş Stresi Ve Performansa Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Palabıykoğlu, R., Azizoğlu, S., Özayar, H., Ercan, A. (1993). İntihar Girişiminde Bulunanların Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. *Kriz Dergisi*, 1(2), 62-67.
- Sanay, E. (1990). *Türk Ailesinin Eğitim Yapısı*. TC. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Türkiye Yıllığı.
- Sardoğan, M.E. ve Karahan, T.F. (2005). Evli bireylere yönelik bir insan ilişkileri beceri eğitimi programının evli bireylerin evlilik uyum düzeylerine etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 38(2), 89-102.
- Satır, V. (2001). İnsan Yaratmak. (S. Yeniçeri, Çev.). İstanbul: Beyaz Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1988).
- Savi, F. (2008). *12-15 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Davranış Sorunları İle Aile İşlevleri ve Anne-Baba Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Doktora Tezi, İzmir.
- Sayın, Ö. (1990) *Aile Sosyolojisi-Ailenin Toplumdaki Yeri*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- SEKAM. (2011). Türkiye’de Aile, Ailenin Yapısal Özellikleri, İşlevleri ve Değişimi Raporu.
- Sergin, C. and Flora, J. (2005). *Family Commination*, Lawrence Erlbaum Associates, London.
- Sönmez, V. (2006). Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şener, A. ve Terzioğlu, G. (2002). *Ailede Eşler Arası Uyuma Etki Eden Faktörlerin Araştırılması*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. Kardelen Ofset.
- TNSA(2008). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Ankara, Türkiye
- Tufan, B. (1983). Aile İçi İlişkilerin Ruh Sağlığı Üzerine Etkisi Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, 1(1), 22-33.
- Turan, N. (2009). *Sosyal Kişisel Çalışma: Birey ve Aile İçin Sosyal Hizmet*. V. Duyan (Ed.). Ankara: Aydınlar Matbaası.

- Yağbasan, M., Nural, İ. (2006). Öğretmenlerin Aile İçi İletişimi (Malatya İli Örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Fırat University Journal of Social Science*, 16(2), 227-245.
- Yeşilyaprak, B. (2007). Çalışan Anne ve Çocuk. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Walsh, F. (1993). Conceptualization of Normal Family Processes. In *Normal Family Processes*. Ed. F. Walsh. New York: Guilford Press, 45-66.
- Zedeck, S. ve Moiser, K. (1990). Work in the Family and Employing Organization. *American Psychologist*, 45, 240-251.